

Budapest

Akik ma hangos szóval támadják vagy halkán, óvatosan védik a magyar fővárost, azoknak szerelnék figyelmébe ajánlani egy ritkán említett és még ritkábban ritkábban olvasott, pedig nagyon érdekes könyvet. 1894-ben jelent meg ez a hat, testes kvartkötet. Akkor öt forint volt az ára minden egyes kötetnek. A háború alatt még öt forintért árulják az egész munkát az antikváriusok. A minap viszontláttuk egy könyvesbolt kirakatában a rózsaszinborítékos köteleket, ezuttal már 400 koronás árjelzéssel: hiszen a papírmakulatura értéke ma szinte a fele a 400 koronának. Kovács Ferenc „ügyvéd, Csanádmegye volt alispánja és Hódmezővásárhely volt országgyűlési képviselője“ szerepel a borítékon, mint aki „szerkesztette és saját költségén kiadta“ a hat kötetet. Ez a felírás kissé ódon zamatu volt már 1894-ben is, de Kovács Ferenc már akkor sem volt fiatal ember. Hiszen Klauzál Gábornak, az ékesszavu, borongóselektű csongrádi köveinek jurátusa gyanánt végighallgatta az 1843—44. évi magyar országgyűlés tárgyalásait és lelkiismeretesen, buzgón feljegyezte az alsótábla kerületi ülésein elhangzott beszédeket. Ezeket a feljegyzéseket adta ki egy fél óvszázad eltelével Kovács Ferenc, Csanádmegye volt alispánja és Hódmezővásárhely volt képviselője.

A reformkorszak diétái közül egyet sem ismerünk olyan alaposan, mint Kovács Ferenc jóvoltából azt, amelyen 1843-ban és 1844-ben vitatkoztak Magyarország ujjaépítésének nagy problémáiról Szemere Bertalan, a magyar köztársaság miniszterelnöke 1849-ben, Beöthy Ödön, aki huszártisztból lett Bihar izig-végig progresszív, tüzesszavu alispánja és kövele, Palóczy László, Jókai táblabíró típusának testetöltése, a szempontjaiban és érvelésében friss és fiatal öregur. Komárommegye a tudós, komoly Ghiczy Kálmánt küldötte fel és Pázmándy Dénes, a negyvennyolcas képviselőház elnökét. Tolnából Bézerédj István jött Pozsonyba, a melegszívü emberbarát és Perczel Móric, aki 1848-ban mint viléz honvédtábornok és mint a radikális törékvesek egyik vezére jegyezte fel nevét a magyar történelem lapjaira. Pestmegyének volt egyik kövele az éleselméjü Szentkirályi Móric: Zsedényi-Pfannschmied Eduárd helytartósági tanácsos pedig, a konzervatív párt esze, Szegedtől kapta utasításait és megbízatását. A városok kövelei között ült Szalay László, a nagy historikus. Eötvös Józsefnek szellemileg is rokon sógora. Deák Ferenc tudvalevőleg nem fogadta el Zalamegye követségét, mert véres korteshadjárat előzte meg a választást: Zalamegye közgyűlésén pedig nem akadt egy sem a számos táblabírák között, aki elfogadta volna a Deák lemondásával szabaddá vált mandátumot. És így Deák Ferenc helye üresen maradt az egész diétán át.

A reform-országgyűlések alsótábláinak csupán az országos üléseiről jelent meg hivatalos napló, pedig az országos ülések többé-kevésbé formaszereűek voltak és az érdemleges vita mindig a kerületi gyűléseken zajlott le. 1832-ben Kossuth Lajos tárta fel a nyilvánosság előtt a kerületi gyűléseken elhangzott beszédeket. A kormány nem engedte sem kinyomatni, sem litografáltatni Kossuth Országgyűlési Tudósításait és így az országgyűlési jurátusok vállalkoztak arra, hogy kézzel lemásolják a szükséges példányokat. Mint irói alkotások, Kossuth géniuszának minden jelében ragyognak az Országgyűlési Tudósítások: de Kossuth áírta, átköltötte az ellenzék beszédeit és elhallgatta a konzervatív felszólalásokat. Ezért történeli forrás gyanánt hézagok és nem eléggé hitelesek a Tudósítások. 1843-ban már a Pesti Hirlap hasábjain folytatta a kerületi ülések vitáinak közlését Kossuth. A Pesti Hirlap országgyűlési tudósítója Szalay László volt, de a Pesti Hirlap terjedelme és főleg a cenzura ridegsége miatt többnyire csak rövidre fogott, száraz és hiányos jelentéseket találunk Kossuth lapjának elsárgult oldalain. Egész elevevényében, intím részletességgel csak Kovács Ferenc feljegyzéseiben elevenedik meg a kerületi gyűlések szónoki tornája és az itt elhangzott legérdekesebb, a diéta gondolkodására legjellemzőbb vna: a városi kérdés problémáinak ismételt, gazdag szélfejtése.

1843-ban is szükségesnek tartották a városi reformot, csak éppen más okokból, mint most. Az uzus, vagyis inkább az abuzus az volt, hogy az öszszes szabad városoknak együtt és összevéve volt egy szövazatuk a diétán. Ezt a jogfosztást akarta orvosolni a diéta. A népszám és az adózás arányában nyolc szövazat illette volna a városokat a diéta-

tán, a városok ötvenkét szavazatával szemben. Azonban merész destruktív hangok szólaltak meg az alsóháznál, pedig azoknak, akik ezeket a destruktív beszédeket elmondották, szobrot állított szülővárosuk és jutalmat tűzött ki életrajzuk megírására a Tudományos Akadémia, ami Usetty Ferenc vagy Haller József urakkal aligha fog megtörténni. Ezek a bizonyára helytelenül nagy történelmi alakokká avatott destruktív szónokok azt hangoztatták, hogy az adófizetést nem lehet a szavazatok számának kulcsává tenni, hiszen akkor *a vármegyéket egyetlen szavazat sem illetné meg, mert a vármegye nem választói — nem fizetnek adót.* Ami pedig a választók arányszámát illeti: a vármegyei követeket *százhuszezer nemes* választja, a városiakat pedig *százezer* polgár. Tehát ezen az alapon sem lehet nyolcra redukálni a városok szavazatainak számát. Az ilyen destruktív törekvésekkel szemben megszólt az ellenzék, igaz, hogy csak halkán és félénken. Hivatkoztak arra, hogy a szabad királyi városok lakosságának jórésze német ajku és zsidó felekekezeti. Ezt a figyelmeztetést nyomban felhasználták Beöthy Ödön, Klauzál Gábor, Szemere Bertalan és a többi destruktív politikus arra, hogy külön paragrafusban kimondják a zsidó városi polgárok választói jogát és választhatóságát. A városok szavazatainak számát pedig *nyolc helyett tizenhatban* állapították meg, tehát a kétszeresében annak, ami lakosságuk és adófizetésük aránya szerint kijárt volna a német ajku és elzsidósodott magyar városoknak. Az ellenérveket nem akarta fontolóra venni a diéta többsége, mert a városok politikai ébredését, a városi polgárság bekapcsolását a politikai életbe Magyarország egyik legnagyobb és legfőbb érdekének nézték. Nem a mai társadalomtudomány pregnáns kifejezéseivel, de nagyjából azt mondta a diéta többsége, hogy *a városi polgárság dinamikus erejére szükség van a politikában, a mezőgazdasági társadalom statikus elemének ellensúlyozása végett.* Pedig ez a mezőgazdasági társadalom nem is volt olyan statikus: hiszen az ötvenkét vármegye közül harminchab vagy harmincegyben olyan vezérekre hallgatott a nemesség, akiket ma, hetvenhét év elteltével, az Urnak 1920. esztendejében destruktív kalandorokká bélyegeznek a felvilágosult magyar nép józan és bölcs vezérei, Usetty Ferenc és a többiek, akiknek minden joguk megvan arra, hogy a szellemi és az erkölcsi fölény könnyed kézlegyintésével tolják félre Széchenyi, Deák, Kossuth, Eötvös tanításait és a negyvenhárom diéta destruktív szónokait.

Amire szükség volt ma hetvenhét esztendeje, arra még nagyobb szükség van most, 1920-ban. *Az ország és a főváros politikai gondolkodása nem lehet homogén: és katasztrófa volna Magyarországra nézve, katasztrófa minden országra nézve az, ha a főváros politikai gondolkodásában a mezőgazdasági társadalomhoz illeszkedik.* Budapest és Magyarország ellentéte, ez a talán tulságosan hangsúlyozott és tulságosan kiélezett ellentét nem egy magyar specialitás: *ez az ellentét megvan és megvolt legalább százharmincegy esztendeje Páris és Franciaország között is. És a francia főváros ellentéte a francia faluval egyike volt azoknak a szükséges erőknél, egyike volt azoknak a fontos faktoroknak, amelyek nagygyá tették Franciaországot.* Aki a falu kaptafájára akarja illeszteni a főváros gondolkodását, olyan kis fogásokkal, hogy a negyedik kerület 14.000 választójának ugyanannyi mandátumot ad a főváros törvényhatósági bizottságában, mint a VII. kerület 89.000 választójának, az nem reformál, hanem rombol, mert *leköti egy olyan aktív energiát, amelyre nélkülözhetetlenül nagy szükség van az ország újjáépítésénél.* Aki a falu mentalitását akarja Budapestre kényszeríteni, az nem a nemzeti újjászületés nagy művét szolgálja, hanem az élet nedveinek kiszáritását: azt a halált, amelyből nincs feltámadás. 1843-ban tudták, hogy a társadalom statikus és dinamikus erejének játéka és kiegyensúlyozódása jelenti a haladást, a fejlődést, az életet: 1920-ban már elfelejtették. Feleky Géza.